

La llengua literària catalana moderna i la normativa

JÚLIA BUTINYÀ I JIMÉNEZ

A Enrique Fontanillo

La llengua dels grans autors consagra el recte ús dels vocables. Aquest ús sempre s'ha considerat com a autoritat i, per tant, ratifica a aquells vocables la seva correcció, els dóna carta de crèdit. No és que aquells mots siguin bons perquè els fan servir els grans autors, perquè, com sabem després de Coseriu, és sempre la comunitat lingüística qui sanciona. Però els grans autors saben el que fan amb els mots i la responsabilitat que hi tenen i, de fet, els sacralitzen.

Evidentment la noció sota la qual parlem d'ús és lexicogràfica i lexicològica, i no conceptual, sota la qual correspondria a la filosofia lingüística, com adverteix Ferrater Mora en parlar de l'ús i dels usos en el llenguatge. Així com s'ha de separar l'ús dels mecanismes psicològics que el determinen, perquè això seria feina del psicolingüista, com també ens adverteix Hörmann, mentre que la descripció exacta de l'ús, prescindint d'abstraccions ni motivacions, és pròpia del lingüista.

La il·lustració de l'ús dels vocables, als diccionaris, la constitueixen les autoritats, que acostumen a garantir els mots i que fins i tot formen per si mateixes un recull lexicogràfic. Les anomenades autoritats, doncs, garanteixen uns vocables determinats, il·lustres o ja acceptats, que interessa o convé avalar. Representen per antonomàsia el punt de confluència entre la llengua normativa i la literària.

Ara bé, ¿què fem amb els vocables que utilitzen els grans autors i no tenen aquesta noblesa, val a dir que no consten com a normatius i que, per tant, no surten als diccionaris? Generalment se'ls ha deixat de banda com si els grans escriptors s'atenguessin a la llengua normativa. O pot ser també, potser, per certa tàcita acceptació apriorística al que són dos tabús a totes les llengües i literatures: la norma, d'una banda, i la llengua dels grans escriptors de l'altra.

I així ens trobem —només com un exemple— amb Pere Quart, al pròleg dels *Poemes escollits* del qual, se'ns parla de la primmirada correcció fabriana de la seva llengua¹, tot i que compta amb molt de lèxic al marge del *Diccionari General de la Llengua Catalana*. Perquè, encara que sigui molt purista i classicista, en trets tan difícils de controlar com els usos figurats, no hi ha qui se subpediti a la reglamentació acadèmica, i no perquè aquesta escanyi ningú sinó pel fet que la llengua creadora és eminentment viva.

Tanmateix, no és nou i tothom ho sap que els grans autors —i bon exemple n'és el mateix LLull— creen llengua. Aporten continuament novetats. Caldria, doncs, anar molt amb compte amb tots aquests nous vocables, accepcions, usos, formes i locucions dels grans autors moderns. Perquè el gran escriptor, guiat pel do del seu bon gust i controlat per la seva formació és un renovador de llengua.

No s'hi tracta de revelar cap conflicte o incongruència alarmant en la nostra llengua literària. Tampoc no es pretén d'insistir en el divorci entre la llengua normativa i la col.loquial, fet general amb una dosi més o menys forta a totes les llengües. Com deia Vallverdú, als autors avui no se'ls planteja un dilema entre gramàtica o vida, artificio o vulgaritat. Els grans escriptors combinen gust i educació.

Aquest punt ho apunta Carles Riba al pròleg al *Diccionari Fabra*: «El gust: vet aquí un sentit que en ell mateix no s'hereta; però és transmissible un joc de criteris que n'asseguri millor l'educació en cadascú. Aquella educació, per la qual, i únicament per la qual, l'escriptor arriba a discriminar, amb una serenitat que fa petitíssim el marge de falla, entre el que ha de saber —o d'oblidar— d'ell mateix.»

Així les coses, podríem demanar-nos si seria fèrtil com a angle d'observació tot allò que l'escriptor afegeix a la norma. En aquesta parcel.la seria indescribable el que fa servir sense adonar-se —és a dir, el que és producte de la seva manera d'expressar-se i procedeix de les seves estructures mentals—, com el que és fruit conscient d'una necessitat —com ara pot passar amb un neologisme o bé amb un dialectalisme que li convé—.

Si un autor fa un verb pronominal i no consta aquest ús com normatiu, ho ha emprat perquè se li ha passat o perquè li sembla correcte? Sigui com sigui aquest ús ens ha de fer reflexionar sobre el verb en qüestió i, evidentment també, sobre la llengua de l'escriptor.

La vitalitat potencial d'aquesta perspectiva la mostren bastant clarament les locucions: quan són autòctones aquestes, quan són producte del propi autor, quan són patrimonials? En rigor, només d'aquestes darreres en caldria donar

¹ «El llenguatge és col.loquial i viu, però sempre impecablement fabrià». «MOLC» 97.

constància. Però en la pràctica és impossible de fer-ne una tria autèntica. Impossibilitat que, per contra, té els seus avantatges, perquè, encara que no siguin d'arrel autòctona, potser que no repugnin a la llengua; llavors, l'encert de l'autor com a seleccionador o encunyador fa sovint que siguin vàlides. Així va passar amb Verdaguer. I així el cabdal de la llengua creix i s'enriqueix.

Podríem estendre i perfilar l'horitzó teòric per tal de mostrar l'interés d'aquest angle d'estudi². Però, a la bestreta, és obvi que els vocables dels grans autors que ultrapassen la llengua normativa esdevindria una eina d'estudi des del punt de vista lingüístic si ens en proporcionés un conjunt prou ferm. Per altra banda, pràcticament no requereix demostració que l'observació dels vocables meta-normatius, situats més enllà de la normativa, i que fan servir els grans autors ens interessa, des d'un punt de vista literari, per a conèixer amb dades objectives les seves solucions particulars o bé les línies que potser dibuixa un corrent concret.

No caldria buscar que tot aquest conjunt de vocables «prohibits» indiqués quins eren justament els que faltaven per registrar ni els mots en qüestió adquiririen cap mena de certificat, així com tampoc no significaria cap mena d'acusació envers un o altre autor més o menys normativista. Però és un fet que aquest conjunt, si té prou entitat, ens convidarà a una reflexió sobre els gustos dels escriptors d'un moment donat o sobre les tendències de la llengua literària. Si el mòbil per establir l'anàlisi era incitant, doncs, no pot aturar la recerca cap mena de rezel envers el bon estat de la llengua normativa, així com tampoc —perquè no es qüestiona— cap mena de dubte envers la bona salut de la literària.

Un cop plantejat el possible servei d'aquesta perspectiva, en el doble vessant lingüístic i literari, exposaré la metodologia que vaig seguir per obtenir un recull d'aquest tipus de vocables, recull que no aspirava a ser el millor o l'únic, però sí que pretenia tenir un valor de mostra.

He partit d'una fita cronològica que semblava prou clara per a aquests objectius: les obres que haguessin estat revisades o publicades de la guerra civil ençà, fet que ens assegura que la normativa ja era sòlidament assentada.

La tria d'autors, però, per limitada, sempre havia de ser arbitrària; motiu pel qual vaig decidir en funció a l'acceptació popular, factor que podia oferir en certa manera el valor de mostra que pretenia. Sota aquesta perspectiva, si acceptem la imparcial objectivitat —aleatòria evidentment— d'una col·lecció ja feta i d'àmplia difusió, evitem el dilema de distingir un criteri seleccionador d'autors i d'obres. No interessaria tant que les edicions fossin rigorosíssimes com

² Així ho faig a *Presentación de dos nuevos diccionarios catalanes*, actualment en premsa a «Epos» IX.

que fos una escollida representativa. És una manera d'obviar el dubte inútil: cal incloure Perucho? quines obres d'Espriu interessen més?

Amb els criteris indicats vaig seleccionar la col·lecció de «Les Millors Obres de la Literatura Catalana», que a més presentava un cabdal a què podia donar abast. Hi vaig recollir un total aproximat de 5.000 vocables, usos, etc. (normalment m'hi referiré com a vocables), els quals vaig reduir al voltant dels 3.000 per tal d'escollir els que presentaven més entitat. És a dir, eren mots que no figuraven d'una manera exacta o plena en els diccionaris tinguts per normatius, el de Pompeu Fabra, en les darreres edicions, i el *Diccionari de la Llengua Catalana*, d'edicions de l'Enciclopèdia Catalana, recomanat per l'Institut d'Estudis Catalans. Dic exacta o plena, perquè a vegades hi és la forma però no l'accepció o ús, o bé s'hi dona tan sols com a exemple i no com a expressió feta.

El total de volums buidats era de 29, encara que dos antologies només parcialment per causa del límit cronològic; els autors que comptaven amb un volum sencer com a mínim eren: Pere Calders, Josep Carner, Salvador Espriu, Gabriel Ferrater, Ferrater Mora, Foix, Joan Fuster, Gaziol, Pedroló, Josep Pla, Pere Quart, Carles Riba, Mercè Rodoreda, Josep Mª de Sagarra, Joan Sales, i Villalonga.

El sistema de treball basat en l'ordenació alfabètica i la categoria gramatical, és a dir la metodologia lexicogràfica més superficial, no solament era un mitjà sino que, com veurem, podia oferir una interessant plataforma comparativa.

Amb tot això podríem dir que obtenia una mena de petit Diccionari d'autoritats del català modern³, és a dir de cites d'autors corresponents a vocables que usaven normalment, però amb una característica que el feia original: eren vocables, usos, etc. que excedien de la llengua normativa.

Abans d'exposar cap dada he d'advertir de la relativitat de les xifres, que només donaré com a orientació, per una sèrie de motius, segons una casuística molt comuna a tota mena de treballs lexicogràfics. Per exemple, si tenim un gentilici, l'hem de catalogar com a adjectiu o com a substantiu? Després, l'etern problema: com i quan comencen a ser adjectius els adjectius? També: ¿tenen molt valor els vocables de nova creació, o bé els deixem de banda? Encara més: fins a quin punt un vulgarisme és utilitzat conscientment o bé es recull com a mostra vulgar? I per acabar: què fer amb els estrangerismes?

Per tant, cal que faci saber alguns criteris que he seguit: he prescindit dels mots que fan servir els autors amb concixement que se'n surten de la llengua (així, si els posen entre cometes), si es fa palès que és una expressió de l'argot

³ El treball el tinc fet ja fa uns quatre anys; espero que es publiqui a «Cuadernos de la UNED», 1994.

que caracteritza un personatge, etc.; així mateix, vaig actuar d'una manera molt restrictiva amb els adverbis acabats en *-ment*, així com amb els adjectius formats sobre participis, encara que no en podia prescindir quan em trobava que coincidien dos autors: per exemple, *enxarolat* usat per Rodoreda i Sagarra, o fins i tot amb casos, com *entresuat*, que usen quatre autors: Carner, Sagarra, Pla i Pedroló.

Aquestes poques qüestions mostren la inutilitat de donar-hi xifres rodones. Sobretot tenint en compte que en la col·lecció que utilitzàvem com a font hi havia molta més quantitat de text d'un autor que d'un altre.

Un cop establertes aquestes limitacions passaré a oferir les notes que es poden derivar del recull obtingut; de primer sota una perspectiva lingüística i en segon lloc, literària.

Des d'un punt de vista lingüístic la primera observació a considerar era al voltant de la categoria gramatical. Tingui o no conseqüències interessants el que s'ha de constatar és el següent:

El bloc més gran de mots que havia obtingut sota aquesta perspectiva d'anàlisi era de substantius (un total de 1378), molts d'ells mots compostos; a molta distància, amb 729 registres, aproximadament la meitat d'aquella xifra, seguien els adjectius; i el tercer lloc, amb una xifra que és gairebé el 40% dels adjectius, el constitueixen les locucions. Val a dir que amb molta diferència d'una a altra categoria els autors han creat mots substantius, i després adjectius i locucions. Aquesta constatació coincideix amb els resultats que obtingué la dra. Teresa Cabré (1989) del buidatge de neologismes d'una setmana del «Diari de Barcelona» del 1988: els 134 recollits tots eren noms.

Hi ha un esglaó molt fort amb el nivell següent: el dels adverbis i les interjeccions. Aquestes, amb un total de 28 registrades, representen quasi bé el 10% de la xifra de locucions, i hem recollit 34 adverbis. Com és lògic, és molt baix el total de pronoms.

El punt següent que he considerat és el relatiu a la formació de paraules. En primer lloc observem les formacions per derivació. I ens trobem que es formen preferentment per sufixos, recurs que s'utilitza el doble que el de prefixos. No estranya de trobar abundància d'*-ismes* i *-istes* en els autors actuals, com *academisme* i *expressivista*, quan ja va començar el segle XX sota el signe dels moviments amb aquesta denominació. Tot i que no sempre designen corrents, sinó també actituds o condicions abstractes, com ara *aristocratismes*, *castissimes*. A l'igual del sufix *-ista*, que no al·ludeix sempre als seguidors d'un moviment, i així trobem també *cientifista*.

Observem-hi que a vegades es dona que el *Diccionari de la Llengua Catalana* ha acceptat alguns moviments, com *blasquisme*, per al de caire polític republicà que encapçalava Blasco Ibáñez, o *amoralisme*, *averroisme* i *lerrouxis-*

me, i els autors incorporen l'ista del seguidor (així Fuster, que usa *blasquista* i *amoralista*, o Pla, *averroista*, i Sales i Sagarra, *lerrouxista*). O bé que l'autor evita l'isme i l'ista, com en el cas de Sagarra, que prefereix dir *petrarquià*, quan el diccionari registra *petrarquisme* i *petrarquista*. També advertim casos de solució diferent, com s'esdevé amb *pre-rafaelisme*, derivat de la forma anglesa, quan el diccionari esmentat registra *pre-rafaelitisme*, coincident amb el moviment artístic en castellà.

Pot estranyar de trobar pocs sufixos *-ívol*, que al segle XV eren signe d'un escriptor alambinat (així, mossèn Gras, de molt acusada valenciana prosa, l'utilitzava més que Martorell), quan Fabra, el 1924, al discurs sobre *L'obra de depuració del català*, observava que aquest prefix ja havia tornat a adquirir vigoria.

També es fa rar de trobar pocs *-òfil*, perquè sembla un sufix propi del nostre temps. Només he recollit *germanòfil*, usat per Gaziell i Sagarra. En canvi, compto sis casos d'una altra terminació, de suau to despectiu: *-oide*, usats per Fuster, Pla, Sagarra i Espriu respectivament (*literatoide*, *pedantoide*, *republicanoide* i *sentimentaloide*).

He espigolat també sis terminacions adjectives en *-enc*, de diferents autors (Carner, Gaziell, G.Ferrater i Sagarra), encara que la tendència més sobresortint per als adjectius és la formació amb el sufix *-esc*, del qual compto 16 anotacions. Com: *guerresc*, de Carner; *cabaretesc* de Gaziell; *tartarinesc* de Pla; *sarsuelesc* de Sagarra; *goiesc* de Villalonga.

Entre els prefixos, els més nombrosos, com correspon a l'extensió que ocupen als repertoris lexicogràfics, són *des-* (com *desencongir*, *desprejudiciat*), seguit per *re-* (com *reencontre*). En tenim set casos d'*anti-* i de *mal-* (així, *antitanc*, *malhumorar*), sis vocables que comencen per *auto-* (*autodomini*, *autoengany*), cinc amb el prefix *entre-* i cinc més amb *sub-* (*entresuament*, *subcontracte*), quatre amb *ultra-* i *sobre-* (*ultracatòlic*, *sobrellavi*), i, encara que hi ha molts amb el prefix *ex-*, només dos casos amb forta entitat: *ex-alumne* i *ex-marit* (el primer usat per Fuster i Gaziell, i el segon per Sales). Caldria notar que a vegades hom substantiva el mateix prefix, tal i com es fa també a la llengua col·loquial: un *anti-*, l'*ex-*). Observem, a l'últim, que —segons la tipologia que estableix la dra. Cabré (1988) segons s'imposin sobre el radical o no (*emperesir/incomode*)—, hi predomina el tipus de prefixos que no s'imposen perquè s'hi acoblen sense comportar un canvi de categoria.

En segon lloc, atenem les tan nombroses formacions per composició. Hi tenim un total de 649 registres, pràcticament la meitat dels substantius.

La primera diferenciació la fariem entre els vocables que formen un sol mot, amb o sense guionets, i els que consten de dos o més vocables. En el primer cas trobem un mot com *galtavermell*, utilitzat per Foix i Pedroló. En el darrer

cas tindriem *jutjat de guàrdia, lletra anglesa, mare de família, marca comercial*. També aquí, com veiem amb *bunyol de vent* o *compte pendent* n'hi ha que són usats per més d'un autor (en el primer cas per Espriu i Sagarra i en el segon, per Carner i Fuster).

Cal fer-hi algun comentari a més perquè el diccionari a vegades els recull amb una accepció diferent (així en *línia d'acció* es dona només la definició tècnica «lloc geomètric dels punts de contacte de dos perfils conjugats de les dents d'un engranatge durant el moviment», però no dona el sentit normal avui en la conversa com 'directriu de comportament'). Cal també destacar quan s'hi ofereix una alternància: així el *teló d'acer* dels nostres autors, al diccionari es formula *teló de ferro*. O bé quan es dona parcialment: s'explica que *de butxaca* significa que una cosa és d'unes dimensions més petites que els altres exemplars del seu gènere, i es presenta com exemple *submari de butxaca*, però no consten lexicogràficament *edició de butxaca* ni *llibre de butxaca*, que fan servir Fuster i Gaziol⁴.

També són interessants les solucions amb guionets o sense, fet del qual també cal prendre nota: *cul de sac* el donen sense guionets Fuster i Pla, mentre que al diccionari que ens serveix de guia figura amb els diacrítics; ara bé, el *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* de Coromines el recull amb totes dues solucions. (I un afegit: els nostres autors fan servir el sentit figurat; per exemple, Pla quan escriu: «No em vaig pas considerar amb prou força per a treure la conversa del cul de sac a què havia anat a parar. Parlàrem d'altres coses»).

Bandejarem una mica les qüestions ortogràfiques; en ressenyo tan sols un exemple qualsevol: *acaramelat*, que fa servir Sagarra amb una *l* i com adjectiu, quan el diccionari en qüestió dona amb *l* geminada la forma verbal; Sagarra difereix a més per usar-lo amb significació figurada, tan normal en l'ús adjectiu.

En aquest apartat hi ha un altre aspecte a tenir en compte i que només hem esmentat de passada: són les alternatives. Val a dir, els casos en què d'un mot compost hi ha més d'una fórmula; per exemple, *butaca de rodes*, usat per Mercè Rodoreda, i *cadira de rodes*, a què recorre Sales. Altres exemples serien: *dona de fer feines*, que utilitzen Gaziol i Rodoreda, enfront de *dona de la neteja* preferit per Calders. O bé dit del cor, que diu Foix, davant *dit del mig* a què recorre Rodoreda.

També hauríem d'observar el comportament dels autors amb els neologismes. Entre aquests, per part de la llengua literària recollim la forma més pro-

⁴ Hem d'insistir que no perseguim de fer una crítica als diccionaris existents, recurs eminentment fàcil a totes les llengües. Però sí que cal advertir que els autors a vegades poden anar molt per davant dels diccionaris.

pera o exacta a la importació (*barman*, *brioche*), mentre que la llengua normativa els ha catalanitzat amb l'accentuació o la grafia); n'hi ha que no es recullen normativament (com *smòking*), i a l'últim, trobem diferents grafies, com aquest darrer, amb e inicial o amb essa.

Encara podem fer un apartat per als dialectalismes que en aquest camp d'observació hem trobat. Com és lògic, generalment consten al *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover i Moll. Així tenim *acubó* 'ofegament de curta duració', d'ús valencià i balear segons aquell diccionari i que usa lògicament Villalonga. D'aquest autor recollim més formes que les registrades al *Diccionari de la Llengua catalana* per a una mateixa família; per exemple, si aquí consten *xueta*, *xuetim*, *xuetó*, nosaltres hi afegim, mitjançant Villalonga, *xuetada*.

En el capítol dels gentilicis, trobem que Carner ja usava *kurde*; Quart, *no-voiorquí*, *Gaziel*, *donostiarra* i *Sagarra*, *baturro*. N'he recollit 37. Prop dels gentilicis, l'interessant aspecte dels vocables formats sobre onomàstics. N'hi ha de tan necessaris com *verdaguerià* (usat per Sagarra), *proustià* (per Rodoreda), *beethovenià* per Carner, *pitaresc*, per Gaziel, o, per Fuster, *picassià* i *cervantí*. No he trobat un gran pes en mots estrangers, ni tampoc de tecnicismes ni cultismes. Entre aquests dos aspectes no arriben als 50 vocables (per exemple, surten: *coreuta*, *lexicon*, *hipnagògic*). Els 22 tecnolectes no signifiquen una aportació considerable, principalment quan no fóra aquest el camp oportú per recollir-ne de matèries esparses, però cal tenir en compte que, com diu Carles Duarte (1991), aquests vocables parteixen de la llengua estàndard, que evidentment és a la llengua a què recorren en aquest cas els autors (*tecnicolor*, *lexicon*, *mercromina*, *cromosomàtic*).

Així com tampoc es decanten excessivament els autors pels vulgarismes. Sales, que recull molt àmpliament la parla castellanitzada (amb mots com *tiet*), no es pot extreure sistemàticament d'un recompte quan coincideix en algunes ocasions amb Carner (com passa amb *d'estranguis*), o veiem que també Fuster parla del *menfotisme*, Quart diu *a tutiplè*, Foix, *franxutis* i Sagarra, *no entendre ni papa*.

Però l'ús contingut d'aquests dos extrems ens dóna una bona mesura de la qualitat dels nostres autors, que innoven i senyoregen la llengua sense recórrer als excessos del col·loquialisme o l'artificialitat.

Un aspecte de difícil classificació —al calaix lingüístic o al literari— és el relatiu als colors. És un fet que els autors necessiten molts més colors que els que hi ha als diccionaris. En trobem, per exemple, que al color *ala de mosca* —registrat a l'Alcover-Moll— recorren Gaziel, Sagarra i Sales, o al *blau marí*, Sagarra, Carner i Rodoreda. I si bé no estranya que li manquin molts matisos a un estil tan colorit com el d'aquesta escriptora (*blau cel*, *blau-gris*, *blau negre*

i *verd lloro*), també li falten a Foix un *verd ampolla* o *blau elèctric*, i *blau pastell* a Sagarra, o el color *crema* a Villalonga i el *malva* a Carner.

Convé contrastar aquests 34 vocables amb els 175 lexemes obtinguts per Maria Grossmann dels principals diccionaris —inclòs el Fabra— i de la llengua parlada i dels quals n'estudia el sistema lexical. N'observem tan sols deu coincidències i encara no exactes (*esgroguissat/ esgroguissar*; adjectiu allà i verb aquí). No és d'estranyar quan ella n'excloïa el llenguatge literari que ha estat la nostra base. Però cal fer constar que no hi ha pràcticament diferència entre els vocables que no coincideixen; és a dir els nostres vocables són tan i tan normals com aquells. Vegem-ho. A les seves llistes tenim *grisot* i *cendroset*, i a les nostres *gris-acer*. Entre el sema del groc coincidim —considerats mots normals, doncs— en *crema*, *groc canari* i *llimona*, però no recull un de tan normal com *bronze*. Entre els vermells té el *maduixa*, *llagosta* o *sang de bou*, però els diccionaris ni les enquestes no han recollit un color tan descriptiu com és *coral*, que recollim nosaltres. Amb els verds també trobem a faltar al llistat de Grossmann mots tan usuals com *verd poma* o un de tan ric com *verd de persiana*, els quals trobem a la llengua literària. I a l'últim, *encara que lexicogràficament* constaven tons, com ara *cru*, trobem a faltar un de tan necessari com *metàl·lic*, que usa Gaziell. I estranya que amb tants diccionaris i comptant amb la llengua col·loquial no s'hi hagués registrat un que hem detectat i que tothom fa servir: el *color de carn*.

Igualment els autors troben a faltar vocables normatius onomatopèics, perquè n'usen molts més. Per designar els sorolls tenim *glu-glu* i *clic*, que no sorpren de trobar de mà de la sensitiva Rodoreda, però que també necessita Pedroló. I també s'inventen *clec*, Calders; *catacrec*, Espriu, i *patim patam* i *pim-pam-pum*, Sales. Tots ells sons onomatopèics plenament normals com d'altres d'acceptats (per exemple, *clac* o *patatum*).

Fora d'aquests comentaris, en el camp lingüístic, hi ha una conclusió que crec que pot ser fructífera⁵. Es deriva de contrastar quants i quins d'aquests vocables que el *Diccionari Fabra* no incloïa, s'havien incorporat a altres obres lexicogràfiques. Vaig fer la prova amb dos diccionaris: el Manual de Fabra i el d'edicions de l'Enciclopèdia Catalana. Amb el primer coincidien 244 vocables; però com que hem trobat aproximadament el doble en el cas del segon i, a més, aquest és considerat pràcticament normatiu per tothom, m'atendré a aquest darrer.

Vaig tractar de filtrar, doncs, aquells vocables no normatius dels autors pel *Diccionari de la Llengua Catalana* recentment esmentat. La xifra de 500 regis-

⁵ Dec la suggerència d'aquesta comprovació al professor Joan Solà.

tres és tan elevada —en representa aproximadament una cinquena part— que ens posa tot un seguit de consideracions.

De primer, resulta que aquells autors feien servir tranquil·la o innocentment una quantitat de vocables que ha costat estudis, discussions i anàlisis d'experts lexicògrafs i lingüistes; aproximadament, de cinc vocables no normatius que utilitzen, un és enregistrat després per la llengua normativa. La consideració següent és òbvia: el lèxic dels grans autors potser ens podria obrir una via com a font lexicogràfica⁶.

Se'ns pot tornar també valuós aquest angle d'observació si tenim en compte les polèmiques entorn del català que en realitat han reproduït les del segle XIX⁷.

Del filtrat elaborat, i prescindint ja del Diccionari Manual, s'hi deriva altre índex de conseqüències literàries. S'obté observant la quantitat de vocables de cada autor que els lexicògrafs han beneït. Com hem advertit des del principi aquí té molt a veure l'extensió del text buidat, perquè mentre de Pere Quart i de Gabriel Ferrater comptàvem només amb un volum de poesies, dels prosistes partíem de textos de volum consistent (per exemple, 645 pàgines de Rodoreda, 704 de Sales i 790 de Sagarra). Però la semblança del total de pàgines no justifica o explica les grans diferències obtingudes. Per exemple, 36 vocables de Rodoreda davant dels 212 de Sagarra, quan el nombre de pàgines és prou aproximat.

Algunes reflexions que podem destacar per autors són. Primerament, recordar que l'impecablement fabrià Pere Quart, dels 48 vocables no normatius que utilitzava, 11 s'han acceptat darrerament. Molt a la vora de Calders, que de 42 de seus, s'han admès 8. També, per exemple, pot interessar un escriptor com Carles Riba, de qui, de 15 vocables nous, s'han registrat dos: un gentilici (*tebà*) i el mot *caçaire* 'qui es dedica a caçar'.

Es encara més curiosa la perspectiva següent: com és que del considerat menys rigorós, Sales, per part dels puristes, s'han incorporat més vocables que de Carner? I que per sobre d'aquest darrer, gran creador de llengua, hi és Fuster, tot i que de Carner hem buidat moltes més pàgines?

Deixo aquestes preguntes obertes i passo a fer un parell de constatacions. Així, veiem que el diccionari ha coincidit amb Villalonga amb vocables tan útils d'aquest autor com *autista*, *democràcia cristiana*, *fàustic*, *directiu*, *figa seca*, *integrista*, *simpatitzant*. I per tant, que no solament innova amb dialectalismes.

I sobretot que el gran creador de llengua, l'autor que ha utilitzat més vo-

⁶ En aquest sentit es desenrotlla l'article citat a la nota 2.

⁷ «Ya en los años cincuenta varios escritores chocaron frontalmente con los correctores y se reprodujo la vieja polémica: el catalán de la calle contra el catalán de los códigos de los años veinte. Hay que entender que es exactamente la misma polémica», J. Solà (1992).

cables nous, que després ha recollit la llengua normativa, és Josep M.^{aa} de Sagarra. I a molta distància —aproximadament amb la meitat dels registres—, el segueix Gaziel.

Si fins ara hem valorat els vocables atenent a la seva vigència, també el nostre recull ens dóna dades interessants pel fet de la seva raresa, de l'originalitat de l'autor. I a vegades també els han registrat els diccionaris. Tenim al *Diccionari de la Llengua Catalana*, *pupí*, mot amb què Carner denominava els del partit del PUP, Partit d'Unió Patriòtica, de Primo de Rivera. Encara que cal afegir que trobem a faltar *melli*, que nosaltres recollim, vocable paral·lel, amb què aquell autor anomenava molt sovint els seguidors de Vázquez Mella.

En aquesta línia de l'originalitat, hi ha altres solucions, que seran o no d'utilitat lexicogràfica, però que l'enginy o gràcia de l'autor les fa mercedores d'una especial atenció; motiu pel qual he rescatat alguns casos plenament literaris, com l'ús figurat d'*ancorat* per 'immòbil', usat per Foix. Quant al valor d'aquestes originalitats caldria recordar les paraules de Fuster, al seu *Diari*, quan ens parla de la plasticitat de la llengua de Carner així com de l'exploració de les noves —i limitades— possibilitats de la llengua. Ens hi defineix Carner com «el primer caçador furtiu de l'idioma» i diu que els poetes postcarnerians «estaran situats ja en el mateix pla que els poetes de les altres llengües europees: en el pla de les limitacions que cal burlar». És per aquestes esclertes per les que respira la llengua.

Aquest comentari ens fa insistir a l'aspecte literari d'aquest conjunt de vocables. La manera potser més senzilla de fer-ho és observar els vocables per autors i mirar d'extreure'n algun comentari positiu. Començarem pels que tenen pocs registres, pels autors que han inaugurat menys lèxic (entre els que comptàvem amb un volum sencer).

De Riba tenim magnífiques variants, com *fresseig*, *revoltí*; adjectius encertadíssims, com *manyer*, *vesprejant*, i un ús pronominal prou generalitzat: *empentejar-se*.

A Calders trobem compostos fonamentals, com *semiïnconsciència*, *paper de diari*, *pedru volcànica*, *punt d'arròs*, i mots simples com *pendoleig*, *tardoral*, *xarcuter*. (D'aquest darrer cal comentar que *xarcuteria* sí que consta com a normatiu. Per tant, que podia haver coincidit amb més freqüència que les vuit vegades que hem observat. A més a més, és tant o més comú el *clavell de les Índies* que ell recull, que el *solidago del Canadà*, flor que s'ha admès a la llengua normativa).

De Pere Quart, destaco vocables compostos tan interessants com *malbrebre*, *bomba hac*, *roda de premsa*, *tren elèctric*.

Hi segueixen quatre autors amb un total semblant de vocables al marge de

la norma —Ferrater Mora, amb 34; Gabriel Ferrater, amb 49; Espriu amb 54, i Pedroló amb 58.

Els vocables de Ferrater Mora són vocables absolutament normals en els mitjans de comunicació: *aïllacionista*, *concert de nacions*, *provincianitzar*, *desruralització*, *monolingüe*, *pairalisme*, *prestació de serveis*, *producció de béns*, *subdesenrotllat*, i una locució com *sobre la marxa*.

Els de Gabriel Ferrater, com el seu estil, presenten preferentment un matís desenfadat o d'humor: *bici*, *mosqueta morta*, *tocar fusta*, i la pinzellada de modernitat amb els neologismes, com *marini*. Encara que també ens ofereix vocables fonamentals, com *contra-revolta*.

Al lèxic d'Espriu -evidentment havent exclòs les formes expressives amb què no seria lògic de comptar- trobem també conceptes elementals, com *autodomini*, *barri baix*; un compost com *carapigat*; un adjectiu avui tan normal com *contaminat*; entre els gitanismes, destaquem *menda*, també enregistrat al diccionari de Coromines, i entre les interjeccions, una de tan rica i popular com *ta mare*.

Al lèxic de Pedroló així mateix trobem vocables innovadors i essencials, com *vist-i-plau*, *llum de peu*, *màniga ranglant*, *zigzaguejant*; i observem a més, un conjunt més original, sigui format per prefixos, com *insinceritat*, *inidentificable*, o bé per solucions més literàries, com *capmassament*, *ensaïmanat*.

Passant ja als que tenen més de 100 registres (111 Villalonga, 113 Rodoreda, 154 Foix) observem més clarament l'accentuació d'un tret que hem apuntat i que és molt lògic: que aquest lèxic reflecteix les característiques dels particulars estils.

A Villalonga, com era d'esperar, trobem variants dialectals com *dobbers* o *devuitesc*. I també vocables del lèxic de cada dia, com *quarantó*, *nebot-nét*, *pista de tennis*, *salut de cavall*. I neologismes tan normals com *fox*, *bulldog*.

Aquest tipus de lèxic fonamental el trobem igualment a Foix: *comptador de gas*, *cotxe de línia*, *bòlid de carrera*, *déu menor*, *fruit confit*, *fruit sec*, *quitranós*. Encara que predominen els vocables cults, estudiats, calculats, i en certa manera rics, complicats: *alabatent*, *algós*, *amorejant*, *banyaarronsat*, *barballarg*, *benolent*, *caragiradís*, *caratosc*, *cuixaferm*, *desalgar*, *peuferm*. Bé que també detectem en l'exquisit autor neologismes com *dos-cavalls* o vocables com *potaranca*, *pesquis*.

Els vocables de Mercè Rodoreda són gairebé bàsics. Entre els mots compostos cito: *aleta del nas*, *ampolla d'aigua calenta*, *barreta de carmí*, *casa de nines*, *cavall de cartó*, *corbata de papallona*, *escombreta de comuna*, *notícia bomba*, *vagó llit*. Davant d'ells potser caldria replantejar-se alguns supòsits, perquè la condició d'elementalitat enriqueix el lèxic tant o més que la de complexitat.

Amb Sales i Pla pugem un esglaó important, perquè ens situem ja en les xifres de 162 i 180 respectivament.

Com era d'esperar a Sales trobem castellanismes com *caldo*, *xivato*, *xisto*, *xusco*, però també vocables i girs propis de la llengua i que no s'havien recollit lexicogràficament, com *clericalla*, *os del rosari*, *enganyababaus*, *de penja i despenja*. Entre els neologismes i formacions estrangeres esmentem de tan útils com *gigoló*, *fatxa*, *sex appeal*, *in fraganti*.

A Pla, lògicament, tenim l'*arròs a banda* i els *aiguats de santa Llúcia*, *el temporal de les faves* i el *vent de quaresma*, com era d'imaginar. I al costat d'això alguns de fonamentals com *dolçaquícola*, *economia dirigida*, *vaixell de vela separata*. Entre els de caire més original, destaquem: *bandarrerria*, *tanguejar*, *tardorejar*, *veleable*.

Un altre esglaó més, de força pujada, el representen Fuster i Carner, amb 219 i 299 vocables respectivament.

De Fuster n'extreiem vocables tan utilitaris com *país satèl.lit en actiu*, *interestatal*, *localista*, *contra natura*, *de dretes*, *antieconòmic*, *autoafirmació*, passant per usos figurats com els d'*asèptic*, *epidèrmic*. I un fort contingent que es refereix al món artístic, com *figurativisme*, *surrealista*, *barroquitzant*.

Carner ofereix un gran pes de vocables cults, si sota aquesta denominació incloem la neologia estilística. N'hi ha de compostos i derivats, però encunyats i creats a consciència: *alafeixuc*, *alarmístic*, *argotesc*, *aturadís*, *bocaclós*, *boiram*, *botiguejar*, *carnestoltejar*, *dessenyat*, *engalipaire*, *entrenadís*, *foravingut*, *parlo-tejador*, *ocupaire*, *ovellada*, *testagrís*, *tristícia*, *xaropós*. Segons les agrupacions que fa la dra. Cabré en tractar dels neologismes (1989), la gran part d'aquests mots serien neologismes literaris que rarament s'incorporen a la llengua. Compta també amb formacions de femenins, com *notariessa*, *civila*. I com observem en tots els autors, els essencials: *a l'avançada*, *loció capil.lar*, *vaga forçosa*, *vell règim*. En conjunt, s'observa una congruència amb els resultats obtinguts a l'estudi de Loreto Busquets sobre l'aportació lèxica de Carner a la llengua literària catalana: és a dir, entre les innovacions destaca la derivació, amb predomini dels vocables afixats, i observem també arcaïsmes (*tristícia*) i dialectalismes (*go-retista*) junt amb estrangerismes (*jazz-band*, *fumat*, del francès *fumè*), encara que no podem establir les mateixes proporcions. Lògicament aquest treball coincideix a destacar vocables que també hem recollit, com *bocaclós*, *caraver-mell*, *foravingut*, *inintencionat*, *testagrís*.

A una gran diferència ja, amb 375 registres, tenim Gaziel. En aquest autor trobem vocables de tota mena: compostos com *aglomeració urbana*, *alçament popular*, *alta muntanya*, *ferro forjat*, *majoria d'edat*, *mercat de Calaf*, *ordre establert*, *orxata de xufles*, *marca comercial*; vocables fonamentals com *migpensionista*; usos pronominals com *esponjar-se*; locucions adverbials com *en pes*, *a peu dret*; formacions de paraules a destacar, com *tristoi*, *vellor*, *vivotejar*.

I finalment, Sagarra. Amb 709 vocables, representa quasi el doble (l'1, 9)

de l'anterior en el rànking, que era Gaziel, i més del doble (2, 4) respecte al que seguia a aquest, a Carner. Resulta, doncs, que la discreta, humil i natural llengua de Sagarra és, amb una gran diferència, la més renovadora. Si per renovadora entenem no solament que els vocables acceptats com innovacions als diccionaris normatius coincideixen amb vocables que ell utilitza sinó que és qui més nombre de vocables inaugura, al marge de la llengua normativa.

En donarem uns exemples esquitxats: com els substantius, *marsellesa, espantavelles, indecentada, enllustrabotes, xuleria*; entre els adjectius: *gratinat, endavantalat, titellesc, cascadejant*; amb sentits figurats utilitza *aperitiu, entreacte, escalfor, rebost*; entre els estrangerismes, *cocktail, tecnicolor, music-hall, biscuit glacé*; com locucions destaco: *de bona llei, gastar fums, deixar penjat, callar com un mort*; i entre els mots compostos, *sopar de duro, calça curta, granja avícola, govern de concentració, força pública, fideus a la cassola, faves a la catalana, marxa reial, cafè amb llet, comèdia musical, vella guàrdia, cotxe de morts, museu de cera, gent de pau, corrector de proves, cosí valencià, lluita lliure, manera de ser, falta de món, punt final*.

No són més estranys, no són més vulgars que els dels altres autors. No hi haurà l'exquisesa literària en la derivació que trobàvem en Carner, ni l'abundància sensitiva dels mots de Rodoreda. Són els mots amb què parlem. La llengua que ara es parla, que diria un dècimonòmic, sense la connotació pejorativa que aquesta expressió implicava. Com, en conjunt, hem observat en els altres autors, però que Sagarra dóna amb una esplendorosa fertilitat.

La perspectiva que hem utilitzat per estudiar el lèxic literari no ens ha portat a les mateixes conclusions de Vallverdú, perquè l'angle d'estudi era diferent. L'observació de la llengua literària li feia obrir un ventall esglaonat des de la de més vulgarismes a la de més arcaïsmes, en la qual se situaven corresponentment Sales, Rodoreda, Quart, Espriu i Foix. La nostra observació de la llengua literària i no reglamentària no ha desmentit allò, però ens ha portat a extreure'n altre tipus de conseqüències. Concluc, però, amb aquell estudiós que l'atenció a la llengua literària no mena a crear una llengua a partir d'aquesta. La qüestió —i no és cap innovació— rau en el fet social. Podríem recordar-hi Malmberg, per a qui un canvi lingüístic no és un fenòmen lingüístic, ans social. L'interès, doncs, d'aquest estudi depèn de la innovació individual en una proporció molt inferior al que esdevé a les arts plàstiques. L'individu, en l'expressió escrita, és un individu històric, cultural i social.

Ara convindria de completar la cita inicial de Carles Riba. Ens deia que l'autor, guiat pel seu bon gust i educació, distingeix amb un petitíssim marge de falla «entre el que ha de saber —o d'oblidar— d'ell mateix, i el que deu als altres, als qui el llegiran; i a la seva pròpia obra, que ha de viure per ella mateixa, òrganicament, segons la seva finalitat, sí, però també segons unes con-

dicions socials dins les quals l'escriptor s'ha trobat, i sobre les quals, sense poder-les canviar, té la possibilitat i el deure d'influir.»

Això ens situa al cicle essencial de la llengua, que neix en el poble, d'on la recull l'autor i des de qui tornarà al poble. Com deia Riba, passant pel seu bon gust i educació.

Els principals autors de totes les literatures s'han identificat fins a tal punt amb la llengua que s'han fet u amb els usos i girs, fins i tot amb els refranys del cabdal popular⁸. De tots aquests autors que hem vist aquí, de la gran part dels vocables no normatius que han usat, ens podríem plantejar si provenen del poble, o bé si són creació seva i, a més a més, si tornaran al poble. Si els diccionaris accepten aquestes formes, és perquè són al poble i no perquè les utilitzin els escriptors; però seran ells qui les avalin i gràcies a això tornaran dignificades al poble. Som al moll del cicle de la llengua viva, entre el poble i l'escriptor que la recull. I que alhora com a autor, la recrea.

Podríem posar exemples moderns sobre aquest cicle. Però és potser més il·lustratiu d'observar com passava el mateix a una època anterior d'esplendor creatiu, cinc segles enrera. I en el segle XV, em situaré a la plataforma que ofereix un molt bon camp d'observació per aquest punt: la novel·la cavalleresca, literatura realista per antonomàsia.

Al *Tirant lo Blanc* trobem una expressió, pitjor és «la recruada que no la malaltia» aplicada a la temàtica amorosa, justament quan arrenquen les aventures de Tirant, és a dir acabant el *Guillem de Vâroic*, al capítol XXVII. Aquesta expressió, tan viva i gràfica, podríem pensar si és de la collita de Martorell o si és del cabdal popular. Complica potser les coses sobre aquest dubte raonable el pròleg de mossèn Gras a la *Tragèdia de Lançalot*, on es diu que els amants «justament sperar poran nova e més fervent unió que la primera, si vera és la sentència de la vulgar, en açò concorda multitud, que més fort diu ésser la recruada que la malaltia.»⁹ Perquè —hi hagi hagut un contacte directe o no—¹⁰ tampoc no aclarim si som davant un refrany. Havien recorregut a un dit fet o l'expressió era de creació literària? Bé; doncs, resulta que sant Vicent Ferrer, en un sermó de *Quaresma*, diu: «pejor és lo recruament que la malaltia: e axí, quant nostre Déu fa gràcia que jaqueix hom lo peccat, avisa ns que ns guardets de recruar.» I això ja ens permet pensar amb prou consistència que fos un dit popular. ¿Va ser, però, l'aplicació sentimental quelcom d'específic

⁸ Es molt clar també a la literatura castellana, amb Cervantes o García Lorca, posem per cas.

⁹ La coincidència ja l'havia revelada el dr. Riquer a l'edició de la *Tragèdia de Lançalot*, p. XXVII.

¹⁰ Vegueu *Tirant lo Blanch. Novela de historia y de ficción* on Martí de Riquer rebut la meva suposició d'una font comú entre totes dues obres i proposa un contacte directe.

d'aquells autors? Ens trobem al cap i a la fi enmig d'una espiral impossible de deturar.

Igualment, pel que afecta al nostre tema i angle d'estudi, no es faria possible de resseguir exhaustivament a cada vocable dels autors: fins a on és creació seva?, fins a quin punt l'ha recollit de la llengua col.loquial? El fet, però, és que potser passi a la llengua modèlica, intervenint ell al procés, i que serveixi una altra vegada per fournir la llengua parlada.

Sobre aquest bon punt de la llengua viva, escauen ara unes paraules de Pompeu Fabra, que es recullen a *El català literari*. Era el moment tan arriscat, tan trascendent, de fixar la llengua. I Fabra davant el perill de fer una llengua estreta i inflexible, així com davant la tremenda por que provocava aleshores la idea d'una llengua oberta i borda, deia:

«Doncs, senyors, cap temença si els escriptors saben usar sàviament de tots els mitjans d'expressió que posa a llur abast la coneixença cada dia més completa de la llengua antiga, cap temença que el català literari esdevingui una cosa encarcarada, massa allunyada del llenguatge vivent, ni que anem, com tem algú, a l'establiment de normes rígides que podrien àdhuc entrebancar el desenvolupament futur de la llengua.»¹¹

En certa manera hem confirmat l'encertat esperit d'aquella manca de temença. El bon ofici dels escriptors del nostre segle ha fet que no ultrapasesessin els límits de la creativitat i que la tan necessària reglamentació no constrenyís l'expressió escrita, i així no s'ha ofegat el cicle vivent de la llengua. Aquest nostre petit angle d'observació i d'estudi de la llengua literària dels autors moderns afrontada a la llengua normativa ha constatat un cop més la intuïció d'aquell gran lingüista i ha donat compliment a les seves paraules, que en el seu moment foren d'encoratjat guiament i ara podríem interpretar com profètiques.

BIBLIOGRAFÍA CITADA

Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana, J. COROMINES, ed. Curial, Barcelona 1980-1991.

¹¹ En la mateixa línia, recollim de l'estudi de Lamuela i Murgades sobre la teoria de la seva llengua literària: «dins la seva teorització normativa, n'esdevindrà pedra de toc l'ús generalitzat de la llengua, que havia de demostrar la viabilitat de les diverses solucions, que n'havia de crear de noves i que havia de situar les unes i les altres a través dels diferents nivells de llenguatge. Pel que fa a les innovacions introduïdes en el de la literària, s'atindrà sempre a l'acceptació o al rebuig que en constati entre els grups i les classes que se serveixen habitualment d'aquest estadi superior de la llengua».

- Diccionari General de la LLEngua Catalana*, P. FABRA, ed. Edhasa, 21ª ed., Barcelona 1986. Pròleg de Carles Riba.
- Diccionari de la LLEngua Catalana*, ed. Enciclopèdia Catalana, 7ª ed., Barcelona 1987.
- Diccionari Manual*, P. FABRA, ed. Edhasa, 5ª ed., Barcelona 1988.
- L. BUSQUETS, *Aportació lèxica de Josep Carner a la llengua literària catalana*, ed. R. Dalmau, Barcelona 1977.
- M. T. CABRÉ, *La neologia efímera*, «Estudis de Llengua i Literatura Catalanes» XVIII, Miscel·lània Joan Bastardas 1, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.
- ID., *La prefixació en català*, a *On Spanish, Portuguese, and Catalan Linguistics*, Georgetown University Press, Washington 1988.
- ID., *Qüestions de Lexicologia. A propòsit dels noms de cop*, «Quaderns de Filologia», Universitat de València 1984.
- E. COSERIU, *Introducción a la Lingüística*, ed. Gredos, Madrid 1986.
- C. DUARTE, *Tecnolectos y jergas*, «Lexicon der Romanistischen Linguistik», II *Okzitanisch, Katalanisch*, Tübinga 1991.
- ID., *Els llenguatges d'especialitat*, «Revista de Llengua i Dret» 14 (1990).
- P. FABRA, *La llengua catalana i la seva normalització*, ed. 62, 2ª ed., Barcelona 1984.
- ID., *El català literari*, ed. Barcino, Barcelona 1932.
- J. FERRATER MORA, *Indagaciones sobre el lenguaje*, Alianza Editorial, Madrid 1970.
- V. FERRER, *Sermons de Quaresma*, ed. de M. Sanchis Guarner, ed. Albatros, València 1973.
- J. FUSTER, *Indagacions i propostes*, ed. 62, Barcelona 1981, p. 119.
- Mossèn GRAS, *Tragèdia de Lançalot*, ed. de M. de Riquer, ed. Quaderns Crema, Barcelona 1984.
- M. GROSSMANN, *Sistema lexical dels noms de color en català*, «Estudis Romànics» XVI (1971-75).
- H. HÖRMANN, *Psicologia del lenguaje*, ed. Gredos, Madrid 1973.
- X. LAMUELA; J. MURGADES, *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, ed. Quaderns Crema, Barcelona 1984, p. 37.
- B. MALMBERG, *Lingüística estructural y comunicación humana. Introducción al mecanismo del lenguaje y a la metodología de la Lingüística*, ed. Gredos, Madrid 1974.
- J. L. MARFANY, pròleg a P. QUART, *Poemes escollits*, «MOLC» 97, ed. 62, Barcelona 1983.
- J. MARTORELL, *Tirant lo Blanc*, ed. de M. de Riquer, ed. Ariel, Barcelona 1979.
- M. DE RIQUER, *Tirant lo Blanch. Novela de historia y de ficción*, Sirmío, Barcelona 1992, p. 79.
- J. SOLA, *Situación lingüística, social y política del catalán*, a «Revista de Lengua y Literatura Catalana, Gallega y Vasca» II, UNED, Madrid 1993.
- F. VALLVERDÚ, *L'escriptor català i el problema de la llengua*, ed. 62, Barcelona 1968.

BIBLIOGRAFIA UTILITZADA

Els volums següents de la col·lecció «Millors Obres de la Literatura Catalana» d'edicions 62:

- Antologia de contes catalans II*
Antologia general de la poesia catalana
 Teatre, J. CARNER, S. ESPRIU, J. BROSSA
 Poesia, J. SALVAT-PAPASSEIT, B. ROSSELLÓ-PÓRCEL, M. TORRES
 P. CALDERS, *Cròniques de la veritat oculta*
 J. CARNER, *Les bonhomies i altres proses*
 J. CARNER, *Poesies escollides*
 S. ESPRIU, *Antologia poètica*
 S. ESPRIU, *Ariadna al laberint grotesc*
 G. FERRATER, *Les dones i els dies*
 J. FERRATER MORA, *Les formes de la vida catalana*
 J. V. FOIX, *Antologia poètica*
 J. V. FOIX, *Diari 1918*
 J. FUSTER, *Indagacions i propostes*
 GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma, I i II*
 M. de PEDROLO, *Totes les bèsties de càrrega*
 J. PLA, *Contraban i altres narracions*
 J. PLA, *El geni del país i altres proses*
 P. QUART, *Poemes escollides*
 C. RIBA, *Antologia poètica*
 M. RODOREDA, *Mirall trencat*
 M. RODOREDA, *Tots els contes*
 J. Mª de SAGARRA, *Memòries, I i II*
 J. SALES, *Incerta glòria, I i II*
 L. VILLALONGA, *Bearn o La sala de les nines*
 L. VILLALONGA, *Mort de dama*